

התנועה העברית באמריקה עם הקמת המדינה

מאת משה פלאי

לאחר שחרב הבית השני ועם-ישראל יצא מארצו לדרך-גלותו הארוכה. זלמן רובאשוב (שו"ר), לימים נשיא מדינת ישראל, שהיה בליק סכסס, כתב **בהדאר**: "היום ניתן מפתח הגורל לידי עמנו עצמו". ופרסקי כינה את המדינה-בדרך "מלכות ישראל".

אחד הנושאים שעלו על דפי **הדאר** באותו זמן היה מה שם ייקרא למדינת היהודים. שמואל קרויס סקר את ההיסטוריה של השמות המקובלים, כולל פלשתינה, אותו דחה מכל וכל, כמובן, כשם זר, והציע את השם "ישראלה"; פרסקי דן בנושא, ונטה לקבל את השם "יהודה" - שהתחיל להשתרש במדור-המשנה השבועי **בהדאר** "במערכות יהודה" כחלק מ"פרשת השבוע בחיי עמנו" במקום "במערכות הציוניות", לאחר החלטת האומות המאוחדות (החל בגיליון ה', כ"ט כסלו, 119) - או את השם "ארץ ישראל". ידיעות על המלחמה בטרם הוכרזה המדינה נמסרו **בהדאר** מאת כתבו בארץ-ישראל, א. תושב (פנחס לנדר), והפרשן המקומי א.ש. אורלנס. שבוע לאחר הקמת המדינה פרסם **הדאר** את נוסח מגילת העצמאות על-פי תרגום לאנגלית שהגיע לנו יורק ותורגם "חזרה" לעברית. העורך נתן ביטוי לריגשי התרוממות הרוח של העברים באמריקה לנוכח המאורע הגדול שהוא "התקומה המדינית בארצו ההיסטורית" וקרא "לכונן תברה חדשה בארץ-הקודש, שיסודותיה יהיו קודש ורוחה תהיה קדושה". הנוסח העברי המדויק של מגילת העצמאות נדפס כעבור שבוע.

לכבוד הקמת המדינה ערך הירחון **בצרון** נשף עברי בהשתתפות פרופסור חיים טשרנוביץ והמנהיג-הציוני חיים גרינברג. נשף אומנותי לכבוד מדינת ישראל ערך גם ועד האומנות העברית.

'מסד' רכש מחנה שני באותה שנה, 'מסד ב' וארגן את חניכי המחנה לאגודות 'מסד' ליד הנוער העברי. קבוצת הבוגרים, בהדרכת דוד סידורסקי, לימים פרופסור בקולומביה ונשיא ההסתדרות העברית, התאספה אחת לשבועיים. הנוער העברי נפגש להרצאתו של פרופ' ארנסט סימון, וחבריו השתתפו בהפגנות מחאה לפני הקונסוליה הבריטית. בני הנוער הלכו בקבוצה להצגות תיאטרון 'הבימה' שהופיע בניו-יורק בחודש אייר (מאי). קיבוץ 'סוללי', מחנה הקיץ של הנוער העברי להכשרת צעירים דוברי עברית לפעולה חלוצית, עבר לשכון במחנה 'מסד ב'. לשם ביסוסו של השבועון **הדאר** הוקמה חברת "ידידי הדואר". באותה שנה הכירה מדינת ניו-יורק בעברית כאחת השפות שאפשר יהיה להיבחן בהן בכל השפות הזרות האחרות. מאמץ של עשרים שנה בא איפוא לסימונו. נושא החי-נוך לקריאה עברית העסיק את ד"ר שמואל י. פייגן (1950-1893), שהציע להדגיש קריאה בעברית בבתי-הספר ובמחנות הקיץ העבריים כ'מסד', 'שרון' ו'רמה' ולוא גם במקום לימוד עברית.

בתום השנה פרש מרדכי הלוי מניהול ההסתדרות העברית ועבר לנהל את בתי תלמוד תורה המאוחדים בפילדלפיה.

הקמת המדינה התקבלה בתנועה העברית בהתלהבות ובציפיות גדולות מן המדינה שבה שליטות התרבות העברית והשפה העברית. אך היו גם כאלה שסברו שמרכז-הכובד של היצירה העברית יעבור לישראל וכי היא תספק את הצרכים הרוחניים של עם ישראל. התנועה העברית חזרה והטמיעה את "שותפות הרוח" שבין ישראל ויהדות אמריקה וציפתה לפתרון בעיותיה המקומיות ולעזרה מן המדינה, לפחות בהזדהות ובתמיכה בה במאבק על המשאבים הכספיים של התנועה הציונית. ואמנם התנועה העברית באמריקה קיבלה את תמיכת הנציגויות הרשמיות של המדינה הצעירה ואישי המדינה הרבו להופיע לפני הקהל העברי באמריקה. אך עם החרפת בעיית האידיאולוגיה הציונית מעצם הקמת המדינה והצורך בהגדרות חדשות ל"ציונות", התגלעו בעיות גם באשר לקיומה של תרבות עברית מחוץ לישראל. גברו סימני המשבר בתנועה הציונית, והחינוך היהודי גם הוא עבר טלטלות זהות, מהות ואיכות. הנוער העברי עצמו המשיך להתמודד בדבר חובת החבר: האם לחייבו לעלות לארץ או לחיות חיי תרבות עבריים בגולה.

עם זאת התגברו סימני הטמיעה והתבוללות ביהדות אמריקה, והתנועה העברית חזרה וטענה, כדרכה, שרק התרבות העברית עתידה למנוע את סכנת הטמיעה של העם היהודי. התנועה העברית הדגישה, כי ישראל זקוקה לתפוצה חזקה ולתרבות עברית ויהודית מבוססות. מאידך גיסא, היו הוגי-דעות שהטיפו לאי-תלותה של התנועה העברית בגורמים ציוניים או בישראל על-מנת שתוכל להמשיך במלחמתה לעצמאות רוחנית ולשונית כחלק ממאבק על נפש האומה בתפוצות.

לשם כך כונס קונגרס עברי ראשון במדינת ישראל, שהצהיר כי רק הלשון העברית תציל את היהודי מטמיעה. אך גם הוא, וגם הקונגרס השני שבא בעקבותיו, לא הביאו את התוחלת המצופה, והסיסמאות הנאות לא לוו במעשים. התנועה העברית חייבת היתה להתמודד בעצמה עם בעיותיה ועם האתגרים שהוצבו לפניו במציאות היהודית האמריקנית ובעיקר לנוכח היעדר כיוון ברור ואידיאולוגיה מושכת בחינוך היהודי.

תש"ח: העברים יהיו הראשונים להזדהות עם מדינת ישראל

שנת הקמתה של המדינה עוררה את ההסתדרות העברית לגאון לאומי, עם הכרזת האומות המאוחדות על הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל (מ. שושני, "המעשה ההיסטורי הולך ומתרחש", **הדאר**, שנה כ"ז, גל' ב', א' כסלו, תש"ח, 25). מנחם ריבולוב בירך "שחיינו" על "ראשית מלכות ישראל המתחדשת", "המדינה היהודית השלישית", "1877 שנים

תש"ט: כינוס אמריקני ללשון ולתרבות העברית

ישראל בארצות-הברית תמלא את חובתה... ותתרום את תרומתה להרמת קרן השפה העברית ושגשוג תרבות ישראל בקרב היהדות של ארצות-הברית" (**הדאר**, ח', כ"ב בכסליו, 181-182, 183). ואילו שגריר ישראל לאומות המאוחדות, אבא אבן, נשא נאום בפתיחת החודש העברי והביא לעברים באמריקה את ברכת מדינת ישראל. הקשר המיוחד בין המדינה והתנועה העברית מצא את ביטויו בגיליון מיוחד, בן 152 עמ', שהוציא **הדאר** במלאת שנה להקמת המדינה (**הדאר**, כ"ח, ה' אייר).

בין הארועים המרכזיים בשנה זו היו נשף קבלת-פנים למשורר יעקב כהן בהשתתפות למעלה מאלף איש, הרצאתו של פרופ' א.ל. סוקניק על המגילות הגנוזות, שנתגלו שנתיים קודם לכן. נערך נשף לכבוד הסופר ש"י עגנון במלאת לו שישים שנה בהשתתפות מנחם ריבולוב, ישראל אפרת ואהרון צייטלין, שהרצה על **ספר המעשים**. צייטלין (1898-1973), משורר, עורך ומסאי, היה מרצה בבית המדרש למורים שליד בית-המדרש לרבנים ע"ש שכטר. מספריו: **שירים ופואמות** (תש"י), **בין האש והישע** (תש"יז), **מן האדם ולמעלה** (תשכ"ד).

בשלהי אותה שנה נערך כינוס של נוער עברי בימסד' והנשיא החדש של הנוער, משה סאמבר, דיווח על תוכניות לחידוש הוצאת **ניב** וארגון קבוצת נוער עברי. הסוכנות היהודית קיבלה החלטה להקים מחלקה לחינוך ולתרבות שבראשה יעמוד חיים גרינברג (1889-1953). החלוצה הביאה לתגובה חריפה של הברית העברית העולמית משום שגרינברג לא הזכיר את קיומה של הברית ושל התנועות העבריות בתפוצות המסונפות אליה, והועלה חשש, שהסוכנות היהודית תיצור גוף מתחרה שיגרום לפילוג התנועה העברית ולא לאיחודה. ואכן, היתה זו התחלה - אך גם המשך - ליריבויות

בראשית השנה בא המחנך ד"ר נח נרדי (1902-1978) לבחון אם יכולה אמריקה להקים "אפטרופוסות לחנוך תרבותי-עברי" במתכונת 'תרבות' בפולין, שריכוזה את כל מוסדות החינוך העבריים. הוא העלה את הרעיון כאפשרות מעשית לנוכח "הצלחתה המופלאה" של ההסתדרות העברית בהקמת מפעלים כ'מסד' ואימוץ בית-הספר ביאליק. בהמשך השנה נעשו הכנות מטעם ההסתדרות העברית והברית העברית העולמית ליצור מסגרת חדשה לשם ארגון מחודש של התנועה העברית באמריקה לקראת הקונגרס העברי העולמי בשנה הבאה. נסיונות מעין אלה נעשו גם בעבר, והם ביטאו שאיפה לחרוג מעבר למסגרתה המצומצמת של ההסתדרות העברית ולהגיע לכל ההסתדרויות, המוסדות הלאומיים, המפלגות, המסדרים וארגוני החינוך כדי לגייסם למפעל העברי. הפעם, שנה לאחר הקמת המדינה, נוסף לכך רצון ליצור שותפות רוחנית בין מדינת ישראל ויהדות אמריקה. לשם כך נשלח מתל-אביב ד"ר אלכסנדר רוזנפלד, מנהל הברית העברית העולמית, שפעל לשם ארגון כינוס אמריקני ללשון ולתרבות עברית בחודש אייר (אפריל-מאי).

היתה זו הפעם הראשונה שנציגי 36 מוסדות יהודיים נתכנסו לשם דיון בנושא הרחבת הפעילות העברית, כפי שהעיר מ. שושני (מ. ריבולוב) במאמר **בהדאר** (**הדאר**, כ"ה ז' אייר, 582). בכינוס דרש ישראל אפרת להקים מחדש עיתון יומי כדי ליצור קשר יומיומי ובסיס משותף עם הקהל העברי וכן לשם יצירת "גשר ספרותי בין אמריקה וציון" (הספרות העברית באמריקה ותפקידיה" **הדאר**, כ"ה, ז' אייר, 587-588).

בעקבות הכנס הוקם ועד בן 120 חברים שתפקידו היה לטפל בדרכים להרחבת הפעילות העברית בחוגים רחבים של הציבור היהודי באמריקה.

אורחים מן הארץ הוסיפו להעשיר את חיי התרבות העברית גם בשנה זו. בין המבקרים היו אישי תרבות וספרות שהיו קשורים בעבר בתנועה העברית העולמית: המשורר יעקב כהן, מפעילי התנועה העברית באירופה, ערך סיור הרצאות בעברית ברחבי ארצות הברית והגיע אל העברים בפילדלפיה ובלוס אנג'לס. יצחק בן צבי, שהיה "בין מייסדי ההסתדרות העברית", והשתתף בוועידה הראשונה, הגיע אף הוא בשליחות וכן נערכו קבלות פנים לד"ר אליעזר ריגר, ראש המחלקה לחינוך באוניברסיטה העברית, ולסופר יוסף אריכא.

נציגיה הרשמיים של מדינת ישראל בארצות-הברית תמכו בתנועה העברית והשתתפו בפעולותיה החל משנות קיומה הראשונות של המדינה. הם ראו בתנועה העברית בת-ברית טבעית הן בלשון והן בתרבות. שיתוף הפעולה התבטא באותה שנה בהופעתו של שגריר ישראל בושינגטון, אליהו אפשטיין (שעיברת את שמו באותה שנה לאילת), במסיבה השנתית ("המשתה") של ההסתדרות העברית בחודש כסלו. השגריר שעדיין נקרא אז 'נציג', מחוסר מלה מתאימה בעברית, הבטיח, כי "הנציגות של מדינת

שיר ציוני

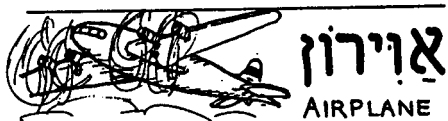
"כאשר אתה צועק נגד אי-צדק קולך לבסוף נצמד"
ברטולד ברכת

איש נָאָה מוֹיִשָּׁה קְלִינְפֶּלְץ, איש צֵעִיר. ד"ר לְפִסִּיכֵיאָטְרִיָּה
נולד בְּמִקּוּם טוֹב, central park west,
יודע מַה הוּא רוֹצֶה וְגַם מַה אֵינוֹ רוֹצֶה (עֲדִין)
וְזֶה בְּעֵצָם כָּבֵד כְּמַעַט הִכֵּל (בִּינְיָתִים).
הוּא חָצָה אֶת אוֹלָם הַנוֹסְעִים הַגְּדוֹל, כְּמִנְחָה לִיזָר, אֶל מִטְרָה מִתְכַנְתָּת,
בְּעֲצוּמָה שֶׁל סַעֲרַת הַבְּרָקִים שֶׁכָּמוּ עַל פִּי צוֹ אֱלֹהֵי הַחֲשִׁיכָה הַכֵּל.
אִישׁ מְקַשֵּׁר וְחֲרִיף מֵחַ, ד"ר מוֹיִשָּׁה קְלִינְפֶּלְץ,
יָמֵיו רְדוּפִים בְּשׂוֹאָה לְאַרוּחַת בְּקָר וּבְאַנְטִישְׁמִיּוֹת לְדִינָר, אִם יֵשׁ.
הוּא שׂוֹאֵל אֶת אִמּוֹ מַה עֲשִׂיתָם לִי וְמַה עִם הָאֲהָבָה שְׁלִי,
וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ עֲדִין אִם הוּא אוֹהֵב נְשִׁים אוֹ גְּבָרִים, אוֹ בְּכֵל.
הַתְגַּרְשׁ, כֵּן תוֹדָה, אֲבָל לֹא מְאֹמוֹ, (לַעֲתָ עֲתָה).
בְּנוֹ רְחוּק, אֲלֵפִים וְחֲמֵשׁ מְאוֹת קִילוֹמֶטְרִים בְּ-L.A.
כְּמוֹכֶם, בְּעֶרְףְּ, אֲבָל לְתֵל-אָבִיב נְבוֹא בְּלֵנוּ.
"הֵם יִנְשְׁכוּ לָנוּ אֶת הָעֶכּוֹז וְאֶנְחֵנוּ נְרוּץ בְּמַהֲרֵי אוֹלִימְפִית".
לֵךְ תִּגִּיד לּוֹ שְׁגָם אֶנְחֵנוּ אֵינְנוּ יוֹשְׁבִים בְּטֵל
וְהוֹרְסִים וּבוֹנִים וְהוֹרְסִים נְפִשׁוֹת וּבְתִים.
ד"ר מוֹיִשָּׁה קְלִינְפֶּלְץ רוֹצֶה אֲהָבָה וְאֵנוּ מְחַבְּקִים אֶת כְּתַפְּיוֹ
וְאוֹמְרִים לוֹ: "אֵל תִּפְחַד בְּחֹר חֶכֶם, אֵל תִּחְרַד עֲלֶה נְדוּף.
גַּם לָנוּ קֶשֶׁה וְאֶנְחֵנוּ מִמְשִׁיכִים לְצַעֵק עַד שְׁקוֹלֵנוּ נִצְרַד.
וְאַתָּה אֵל תִּחְכֶּה לְטַלְפוֹן הַבָּא, עֲשֵׂה מְשֵׁהוּ עִם עֲצָמְךָ."

מתוך **מקום קרוב** של גד יעקבי (1997)

צבא הגנה לישראל

ISRAEL DEFENSE FORCE.

BRIGADIER GENERAL **אֶלוֹף**

COLONEL **אֶלוֹף-מִשְׁנָה**

19

MINISTER OF JUSTICE **שַׂר הַמִּשְׁפָּטִים**

MINISTER OF SOCIAL WELFARE **שַׂר הַסֵּעַד**

MINISTER OF LABOR **שַׂר הָעֲבוּדָה**

MINISTER OF INTERIOR **שַׂר הַפְּנִים**

MINISTER OF DEVELOPMENT **שַׂר הַפְּתוּחַ**

MINISTER OF COMMUNICATIONS **שַׂר הַתְּחַבּוּרָה**

18

ומתח שנמשכו במשך השנים בין המחלקה לחינוך ותרבות ובין ההסתדרות העברית ולפעמים אף תחרות על המשאבים הכספיים שנועדו לפעילות הציבורית העברית, כשם שבעבר היה מתח בין ההסתדרות הציונית וההסתדרות העברית בנושאים דומים.

תש"י: שמעון רבידוביץ - התנועה העברית 'עמוד האור' ליצירה עברית בגולה

"שותפות הרוח של מדינת ישראל ויהדות אמריקה" היתה הסיסמה שהחלה להתנוסס על דגל התנועה העברית לאחר הכינוס העברי ללשון ולתרבות בשנת תש"ט, כמציינת את המגמה החדשה שרווחה בתנועה העברית עם הקמת מדינת ישראל. סיסמה זו שימשה גם נושא לנשף תרבותי שהתקיים בחודש חשוון (נובמבר) בהשתתפות ברל לוקר, ראש הסוכנות היהודית.

מגמה זו ניכרה גם בבנקט השנתי שבו הדגישה ההסתדרות העברית את הקשר הנפשי והתרבותי עם מדינת ישראל ("אל העברים באמריקה", הדאר, ד' כסלו, בשער).

ואכן נושא זה עמד בראש דבריו של משה שרת, שר החוץ של ישראל, שנאם על הנושא "אומה ולשון". האישיות המרכזית השנייה היתה שגריר ישראל באו"ם, אבא אבן, שנאם על התרבות העברית כסמל הרציפות ההיסטורית (הדאר, ח', י"טבת, 211, 227-228). ובעוד הנואמים הללו מדגישים את הזיקה שבין התרבות העברית בישראל ובאמריקה, עמד המשורר הלל בבלי בנשף השנתי של הדואר על מצבה של הספרות העברית באמריקה. הוא הביע את החשש שעם הקמת מדינת ישראל, עבר מרכז הכובד של היצירה העברית לשם, וכי היא תספק את כל הצרכים הרוחניים של עם ישראל. בבלי ביקש לסתור רעיון זה כמוטעה ומסולף מיסודו. לדעתו, דווקא בשעה זו גדל הצורך בספרות עברית "חיונית בעלת משקל ובעלת השפעה בארצות-הברית". בראש ובראשונה חייבת הספרות להימלא "חרדה יתירה לגורלה הרוחני של כנסת-ישראל באמריקה". הספרות העברית חייבת "להסתכל הסתכלות מעמיקה במערבולות החיים המגוונים, המסוערים והמוטרפים של האוכלוסיה הגדולה [...] ששמה יהדות אמריקה; להודקק, בלב צופה, לסבך הבעיות הרוחניות, הנפשיות והחברתיות המטריות יהדות זו ולבקש להן פתרון ברוח המורשה הישראלית ובכוח החזון העברי המרחיק ראות" (על ספרותנו באמריקה", הדאר, י"ג, ט"ז בשבט, 338-339).

הנוער העברי חידש את פעילותו לאחר הכנס הקיצי ב'מסד' (ראה לעיל) עם מינויו של מזכיר-מנהל, ראובן בר-לבב, שהיה מדריך בתנועת הצופים בישראל וקצין בצה"ל. בין המפעלים הראויים לאיזכור בשנה זו היו שיעורי העברית ברדיו, תיאטרון עברי לילדים שהוקם עוד בשנה הקודמת על-ידי ועד החינוך היהודי בניו-יורק וההסתדרות העברית, ו'בובטרון',

מתוך המלון שלי, חוב' ב', מאת דניאל פרסקי בהוצאת ההסתדרות העברית לכבוד שנת העשור למדינת ישראל (תש"ח)

תיאטרון בובות מטעם ועד האומנות העברית ליד ההסתדרות העברית.

המשורר ש. שלום הגיע לביקור ממושך והופיע לפני הקהל העברי ברחבי ארצות-הברית וקנדה. אחד המפעלים החדשים שהתחיל בשנה זו היה הירחון הדאר, קובץ מאמרי השבועון בהוצאה חודשית, להפצה בישראל, כחלק מרעיון שותפות הרוח בין יהדות אמריקה וישראל (הדאר, כ"ג, ד' אייר, 639). עד כמה התמיד מפעל זה, לא ברור. בנוסף על ניסיון לבנות גשר מאמריקה לישראל, ניסו ראשי ההסתדרות העברית באותה שנה לחזור ולפנות אל הקהל האוחד עברית שאינו רהוט בשפת עבר, ולשם כך הוציאו בכסלו (דצמבר) ירחון חדשות בשם העולם העברי (Hebrew Life), (הדאר, ט', י"ז טבת, 251). נסיונות דומים נעשו בעבר. עם זאת קבל ריבולוב על חזירת התרגום הלועזי במקום המקור העברי במוסדות הלאומיים ובחינוך היהודי, כולל בבתי מדרש לרבנים (הדאר, ט"ו, ל' בשבט, 382), והמחנך והמבקר י. אובסי שאל במאמר את השאלה החוזרת, שהופיעה בגירסאות שונות במרוצת השנים: "היש קורא עברי צעיר באמריקה?" תשובתו היא, שעד כה לא יצרה יהדות אמריקה קורא עברי כבעבר, וכי המטרה של העמדת דור של קוראים עבריים וממשיכי חיים עבריים אינה נראית גם בקצה האופק, והיא כבדה מיכולתו של החינוך העברי באמריקה. מכל מקום, המחבר סבור, כי שעת רצון היא זו עם הקמת המדינה וכי המגמה עשויה להשתנות (הדאר, כ', ו' בניסן, 503). בהערכה היסטורית אפשר לומר, כי אובסי צדק במידה מסוימת וכי עצם קיומה של המדינה הביא במרוצת השנים להגברת לימודי העברית בעיקר במוסדות להשכלה גבוהה בארצות-הברית.

המשך יבוא

התנועה העברית באמריקה עם הקמת המדינה

מאת משה פלאי

אף הוא מראשי התנועה העברית באמריקה, שעלה לישראל. מכאן עבר רבידוביץ לטפל בכמה נושאים מעשיים של התנועה העברית, כגון בעיית הארגון. הוא דרש לנתץ את מעגל הקסמים שבו נתונה התנועה העברית, שאין לה משאבים ומשום כך אינה יכולה לפרנס את עסקניה, וכתוצאה מכך, אינה מושכת בני-עלייה שיקדישו את מרצם למענה. הוא חזר והציע את ההצעה שהעלה בכנסיית היסוד של הברית העברית העולמית בברלין, בתרצ"א, על מפעל איסוף יסלע לעברית, שגם ישמש למפקד כל העברים בכל תפוצות וגם יממן את התנועה העברית. קרן זו לתרבות עברית תפתור את בעיותיה של התנועה העברית. ואכן, הקונגרס העברי שהתכנס באותה שנה קיבל את הצעתו של רבידוביץ והתחיל במפעל איסוף יסלע ("לקראת הקונגרס העברי העולמי", הדאר, כ"ו, ו' ניסן, 504). "כל עברי חייב לסלוע ולהסליע" - פורסמה הסיסמה הקוראת להפצת היסלע, בעברית הצורמת את אוזן הקורא המודרני (הדאר, ל', א' תמוז, 844).

הקונגרס העברי העולמי הראשון

בשנה זו (תש"י) התכנס הקונגרס העברי העולמי הראשון בירושלים, לאחר שנסיונות העבר לכנסו לא עלו בהצלחה. ההסתדרות העברית תלתה תקוות מרובות בקונגרס זה, וריבולוב ביטא אותן במאמר מערכת על הציפיות להקמת "מרכז עולמי" שיאחד את כל "הכוחות העבריים בכל העולם כולו" ושיעמיד "את דרישות התחייה העברית במרכז חייו הלאומיים". לסברתו, רק תנועה עולמית תוכל להגשים את שותפות הרוח של יהדות אמריקה וישראל, ולכך חתרה התנועה העברית ("חלקה של אמריקה בקונגרס העברי", הדאר, שנה כ"ט, גל' כ"ט, כ"ד בסיוון, תש"י, 807). היוזמה לכינוס הקונגרס באה, כאמור, מן הברית העברית העולמית, שזכתה לתמיכתה הפעילה של ההסתדרות העברית באמריקה. התנועה העברית באמריקה שלחה את המשלחת הגדולה ביותר: כתשעים ואחד צירים שייצגו שישים ושלוש הסתדרויות לאומיות, חינוכיות ועבריות, הסתדרויות נוער, איגודי בתי-כנסת, הסתדרויות רבנים, קהילות ומרכזים יהודיים (הדאר, ל"ג, א' מנחם אב, 914).

סופר הדאר שדיווח על הארוע מישראל ציין את המכשולים שעמדו בדרך לכינוס הקונגרס. אחד המכשולים הקשים היה התנגדותו של מנהל המחלקה לחינוך ותרבות של הסוכנות היהודית, חיים גרינברג, לעצם כינוס הקונגרס, משום שחשש מתחרות עם מחלקתו. כל הנסיונות לשכנע את הסוכנות היהודית בצדקת הטיעונים של הברית העברית העולמית היו לשווא, והמתח בין המחלקה לחינוך ותרבות ובין ההסתדרות העברית לא פג גם בשנים הבאות, אף כי עברים נאמנים עמדו בראש המחלקה (הדאר, כ"ט, כ"ד סיוון, 812-814). הוועד המכין של הקונגרס פרסם גילוי דעת, וחזר והביע את אמונו בתוצאות החיוביות העתידות לבוא מן

(המשך מן הגליון הקודם)

ד"ר שמעון רבידוביץ (1896-1957), מן הכוחות המעולים בתרבות העברית והוגה מקורי, החל לבחון את מהותה של התנועה העברית בסדרת מאמרים שהתבססו על הרצאתו בכינוס האמריקני ללשון ולתרבות בשנה הקודמת. מאמריו המקוריים בגישתם הטיפו לעצמאות התנועה העברית ואי-תלותה בגורמים ציוניים או במדינת ישראל. רבידוביץ זיהה את ראשיתה של התנועה העברית בתנועת ההשכלה העברית ובתנועת התחייה ("לשם ייחוד התנועה עברית", הדאר, כ"ד, י"א אייר, 663), וציין את ההבדל בין התנועה הציונית ובין התנועה העברית, שעיקר חיותה של האחרונה היה ויהיה בגולה. משום כך סבור בעל המאמר, כי התנועה העברית חייבת לשמור על אופייה התרבותי הגלוי ולנסות להגיע ליצירה עברית מקורית בגולה. הוא עודד את רוחם של נאמני התרבות העברית באמונה ובכוחה וביכולתה לחדש את עצמה עד כדי כך "שתתפרס מקום ראשון בחיי האומה, בחינת עמוד אור ההולך בראשה" (הדאר, כ"ז, ג' סיוון, 748-749).

בהמשך מאמרו בחן רבידוביץ את זיקת התנועה העברית לתנועה הציונית ואת האכזבה שנחלה העברית מן התנועה הציונית. הוא מתח ביקורת על ראשי התנועה העברית ש"לא לקחו מוסר ולא למדו לקח - ולא קמה בהם רוח לעמוד על נפשם, לטפח תנועה עברית עומדת ברשות עצמה ואינה כפופה לזולתה באיזו בחינה שהיא, תנועה בעלת כוח חברתי ומכשירים-כלים רבי היקף ראויים לשמה". מאותה סיבה הטיף רבידוביץ להשתחררות מתלות במדינת ישראל לשם טיפוח התרבות העברית בגולה (הדאר, כ"ח, י"ז סיוון, 793-794). גם הוא זיהה את סכנת הלעז שהתחילה לפגוע, "בשורש קיומו של ישראל בתפוצות, במידה שלא פגע בדורות שקדמו". עם ישראל הקים את מדינתו; התנועה הציונית הגשימה את חלומה; אך לסברתו "מלחמת עצמאותו הרוחנית והלשונית של ישראל כולו, היא מלחמה של תנועתנו העברית על נפש האומה וארשת שפתייה" והיא "תהיה קשה וארוכה מאותה מלחמה מדינית" (הדאר, ל', א' תמוז, 838-839).

רבידוביץ צפה מראש את מגפת ההתבוללות החמורה שעתידה לפרוץ ביהדות אמריקה כעבור ימי דור, והציע את פתרונה של התנועה העברית לכך: היצמדות לערכיה של התרבות היהודית. בחלקה האחרון של סידרת המאמרים פנה המחבר לטפל בשאלות מעשיות יותר ועיונות פחות של התנועה העברית. הוא הסביר, כי יש לו עניין בתרבות העברית בגולה ולא בישראל, וכי הוא רואה ביהדות אמריקה את התהוותו של "מרכז עליון לתנועה העברית בתפוצות". בראש ובראשונה יש לדעתו, להקים מוסד מחקר שיבדוק את המצאי העברי בתפוצות ישראל ובאמריקה, ובו ישמשו חבר חכמים ועימם חבר אנשי מעשה, שיוכלו ליישם את מחקרם של הראשונים. היה זה רבידוביץ שהעלה את רעיון המכון לחקר תפוצות ישראל, שלאחר שנים (ב-1959) הוקם באוניברסיטה העברית בשם 'המכון ליהדות זמננו' בראשותו של פרופ' משה דייוויס,

הקונגרס ל"מיזוג הכוחות העבריים" (הדאר, ל"א, ח' תמוז, 852). מאמר מערכת בהדאר ערב התכנס הקונגרס התפלמס עם ראש מחלקת החינוך והתרבות של הסוכנות היהודית וטען, כי "אין אנו רואים שום סיבה לפחד של התחרות בין ההסתדרות העברית העולמית שתיווצר ובין מחלקת החינוך והתרבות של הסוכנות היהודית". ואגב כך נשאלה השאלה: מי שמך? ראש המחלקה התנגד לכינוס הקונגרס ו"לא אישר" אותו, אך "מי זה ביקש אישור מן המחלקה הרכה והרופפת, שהיא עצמה טרם קיבלה את האישור וההכרה של דעת הקהל היהודית?" (מ. שושני, "לא אישור ולא איסור", הדאר, ל"א, ח' תמוז, 851). הדי הפולמוס הגיעו לעיתונות הישראלית והדאר, פרסם לקט מאמרים נבחרים האוהדים את התנועה העברית. באחד מן המאמרים קבע ד.ל. (דוד לאור) במעריב: "אנו עומדים בפני מרד גלוי של... עבריים ממדינת ישראל ובכל תפוצות הגולה" (הדאר, ל"א, ח' תמוז, 864-862). עם התכנס הקונגרס, לאחר שנה של הכנות, קבע פרופ' שמואל ק. מירסקי, כי רק תנועה עברית עולמית לשמירת הלשון בתפוצה ובמדינה עשויה למנוע את סכנת הפילוג האורבת לישראל עם התרחבות הפער בין לשון הספר ולשון החיים ("הרעיון והגשמתו", הדאר, ל"ג, א' מנחם-אב, 899). וגם הרב שמעון פדרבוש תמך ביעוד של התנועה העברית לשם הקניית שפת ישראל ותרבותו לכל התפוצות ("המפגן והמפעל", הדאר, ל"ג, א' מנחם-אב, 899). פדרבוש (1892-1969), מסאי, הוגה דעות וחוקר, לשעבר ציר ה"סייס" הפולני ורבה הראשי של פינלנד, מראשי התנועה העברית באמריקה ומראשי המזרחי והפועל המזרחי, ולימים מנשיא ההסתדרות העברית. מספריו: המוסר והמשפט בישראל (תש"ד), בנתיות התלמוד (תש"ז), חקרי-יהדות (תשכ"ו). דניאל פרסקי, העברי הוותיק, בחן את תולדות הרעיון של קונגרס עברי, שעלה לפני ארבעים שנה, וקבע ארבעה תחומי פעילות להסתדרות העברית העולמית שתקום בעקבות הקונגרס: תעמולה, חינוך, דיבור ותרבות, שימומוני על-ידי קרן התרבות העברית, קרן חדשה כדוגמת קרן קיימת לישראל ("לקראת הקונגרס העברי", הדאר, ל"ג, א' מנחם-אב, 902-904). הצעה להקמת הקרן לתרבות עברית לא הייתה מקורית או חדשה (ראה לעיל), הצעה שהועלתה באחרונה גם על-ידי רבידוביץ במאמרו הנזכר, ואף ד"ר ישראל גולדשטיין חזר וציגה אותה בהרצאה לפני ועידת ציוני אמריקה הני"ג ("ציוני אמריקה והתרבות העברית", הדאר, ל"ג, א' מנחם-אב, 901).

הקונגרס העברי נועד בירושלים ב"אב בהשתתפות למעלה ממאתיים צירים משלושים ושש ארצות. בין המברכים והנאמנים: המשורר יעקב כהן, שהיה מראשי התנועה העברית באירופה וממניחי היסוד לתנועה העברית העולמית לפני שנים, פרופ' נ. סלושץ, נשיא הברית העברית העולמית, זלמן שז"ר, שר החינוך והתרבות של מדינת ישראל, ב. לוקר, ראש הנהלת הסוכנות היהודית, הרב הראשי לישראל, הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הרב שמחה אסף בשם האוניברסיטה העברית, ושמואל ברובסקי, נשיא ההסתדרות העברית באמריקה. בין המרצים היו פרופ' יוסף קלוזנר ופרופ' נה. טור-סיני (הדאר, ל"ד, י"ד מנחם-אב, 933; "הקונגרס העולמי הראשון ללשון ולתרבות עברית", הדאר, ל"ה, כ"ח מנחם-אב, 939-945). הקונגרס החליט להשאיר את שם התנועה העולמית כפי שהיא, דהיינו: הברית העברית העולמית. נבחרה נשיאות כבוד ובה הרב הראשי עוזיאל, פרופ' י. קלוזנר, פרופ' נ. סלושץ, ונשיאות פעילה בת שנתיים, יצחק בן-צבי לישראל, ומנחם ריבולוב לתפוצות. לראש ההנהלה העולמית נבחר שמואל ברובסקי, נשיא ההסתדרות העברית באמריקה, וליושב ראש הוועד הפועל של הברית העברית נבחר המשורר יעקב כהן.

לאחר שלושה ימי דיונים התקבלו בין השאר החלטות הדורשות מכל אדם בישראל "ידיעה חיה בלשון העברית" והצבת נספח מיוחד לענייני התרבות והלשון העברית ליד כל נציגות ישראלית בגולה ("אחרי הקונגרס העברי", הדאר, ל"ו, י"ב אלול, 965-966). הקונגרס יצא בהצהרה חגיגית על הלשון העברית "שבה ניתנו תורה ונבואה בישראל ובה נתגלה גאון רוחה היוצר של האומה שקמה עכשיו לתחיה שלמה במדינת ישראל, היא הלשון האחת והיחידה המאחדת את כל חלקי האומה באשר הם". הקונגרס הצהיר, כי הלשון העברית עשויה להציל את יהדות הגולה מטמיעה לשונית ולאומית ולאחד את יהדות הגולה ויהדות ישראל "בברית אחים".

הקונגרס קרא לכל עם ישראל להחליץ לעבודה עברית ו"להשליט בחייו הפרטיים והציבוריים את הלשון העברית החיה מורשת הדורות" ("הצהרת הקונגרס העולמי הראשון ללשון ולתרבות עברית", הדאר, ל"ז, כ"ו אלול, 1009-1010). לאחר הקונגרס יצא ריבולוב בדברי הערכה נלהבים למה שהיה, לדעתו, המאורע החשוב ביותר בחיי ישראל בשנת תש"י ושיזכר בתולדות התנועה העברית "כמפעל הציבורי הגדול ביותר, שבו מתחילה תקופה חדשה במלחמת האומה לתחיית הרוחנית בכל מקום אשר שם יהודים יש" ("הקונגרס העברי העולמי ומשמעותו", הדאר, ל"ז, כ"ו אלול, 980-981). אך המציאות הקרה טפחה על פניה של התנועה העברית ולאחר הקונגרס חזרו ימי קטנות של פעילות עברית נמשכת, והסיסמאות הגדולות לא יכלו למלא את חסרון הכיס והיעדר המשאבים.

אוניברסיטת מרכז פלורידה

קוראים יקרים,

שנה זו, תשנ"ח מוקדשת לחגיגת חמישים שנה לקום מדינת ישראל. אנו שזכינו לראות בשמחה את הקמת מדינת ישראל, עלינו לתת הודיה והוקרה בצורות ובדרכים שונות.

אני מציע לכם לעשות זאת דרך עתון "הדואר". במשך כל השנים, אפילו לפני קום המדינה, עתון "הדואר" היה כל כולו בעד המדינה וראשי המדינה הראשונים היו בין אלה שכמה שנים לפני קום המדינה, יסדו את "הדואר".

הברכות לרגל חמישים שנות המדינה יפורסמו בגליון חגיגי ומיוחד של "הדואר" שיופיע בסוף חודש יוני. נא לשלוח את ברכותיכם למערכת לא יאוחר מסוף חודש מאי.

הוחלט על גודל אחיד למודעת הברכה במחיר של 50 דולר. וכל המרבה הרי זה משובח.

הרב אברהם קופטשיק

סגן נשיא ומנהל כללי